

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

РЕЦЕНЗІЇ

ГЕДЬО А.В. НІЖИНСЬКИЙ ГРЕЦЬКИЙ МАГІСТРАТ: МОНОГРАФІЯ / А.В. ГЕДЬО, М.К. ПОДГАЙКО. – ДОНЕЦЬК: ДонНУ, 2013. – 414 с.

Історія грецьких громад в Україні за часи незалежності нашої держави перебуває у фокусі українських дослідників. Це і не дивно, оскільки греки є однією з найдавніших етнічних груп, що проживають на території української держави. Завдяки інститутам місцевого самоврядування та певній ізольованості від іншого населення, греки зуміли зберегти власну культуру, мову, традиції та етнічну самоідентифікацію. Про підвищений інтерес до історії цієї етнічної спільноти може свідчити проведення круглих столів на всеукраїнських конференціях та численні міжнародні конференції, такі як «Україна – Греція: історія і сучасність» (м. Київ, 1993 р.); «Україна – Греція: досвід дружніх зв'язків та перспективи співробітництва» (м. Маріуполь, 1996 р.); «Розвиток еллінізму в Україні у XVIII–XXI ст.» (м. Маріуполь, 2007 р.)» тощо. Наслідком їх проведення стала поява наукових праць, що значно розширили знання історії грецької етнічної меншини на українських теренах.

Відразу підкреслимо, що обрана дослідницями проблематика надзвичайно актуальна і соціально важлива. В умовах декларованих змін у реформуванні місцевого самоврядування все більшого значення набуває вивчення історичних особливостей самоорганізації різних етнічних груп, що проживали і проживають на території України.

Не викликає заперечень структура монографії. Структурно книга поділяється на вступ, сім розділів, висновки, примітки, список використаних джерел та літератури, документи (останні дуже цінні з огляду на те, що частину з них вперше введено до наукового обігу).

У вступі авторки відзначають, що в історії ніжинських греків чільне місце займав період діяльності Ніжинського грецького магістрату як орган грецького самоврядування, який у всіх відносинах вилучав греків зі стосунків з місцевим урядом і задовольняв їхні потреби, охороняв їх у зіткненнях з місцевим населенням і представляв інтереси греків у Санкт-Петербурзі. А. Гедьо і М. Подгайко поставили собі за мету з'ясувати історико-правові умови, загальні принципи і напрями функціонування Ніжинського грецького магістрату, визначити його місце у життєдіяльності грецької громади. Також у вступі містяться пояснення до текстів документів, наведених наприкінці монографії.

Цілком логічно, що дослідниці розпочинають працю зі стану наукової розробки проблеми та джерельної бази дослідження. Перший розділ важливий насамперед тому, що тут подано ґрунтовний історіографічний огляд. А. Гедьо і М. Подгайко класифікували дослідницьку літературу за проблемно-хронологічним принципом і хронологічно виокремили три історіографічні періоди: 1) праці, написані в середині XIX – на початку XX ст., коли формуються підходи у вивченні проблематики, що були зумовлені політичною доцільністю, намаганням в історичному матеріалі віднайти підтвердження необхідності скасування грецького самоврядування. Водночас дослідниці підкреслюють, що саме в цей час був накопичений великий масив фактів, які є сьогодні надзвичайно цінними, особливо з огляду на масштаби втрат

документальних матеріалів з цієї проблеми; 2) радянська історіографія, в якій особливе місце займають студії К. Харламповича та висвітлено деякі аспекти минулого ніжинської грецької громади; 3) напрацювання сучасної історіографії, якій властиві відхід від заангажованих методологічних схем, широке залучення архівних документів і матеріалів тощо.

А. Гедьо і М. Подгайко здійснили велетенську пошукову роботу в архівосховищах України та Російської Федерації, зокрема у Центральному державному історичному архіві в місті Києві, Державному архіві Чернігівської області, Ніжинської філії Державного архіву Чернігівської області, Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського НАН України, Російському державному архіві давніх актів, Російському державному історичному архіві.

Другий розділ монографії сфокусовано на аналізі передумов та процесу формування грецької громади в Ніжині, проаналізовано регулювання цього процесу гетьманським, а пізніше царським урядами.

У третьому розділі дослідження А. Гедьо та М. Подгайко висвітлили початкові етапи виокремлення греків у законодавчій практиці Гетьманщини та Російської імперії, охарактеризували комплекс законодавчих актів, що сприяли оформленню автономних інституцій ніжинських греків. Авторки досить переконливо загострюють увагу читачів на обізнаності греків у правових питаннях та особливій наполегливості у відстоюванні власних прав і привілеїв.

Два наступні розділи зосереджені на висвітленні структури, механізму функціонування та основних напрямків діяльності Ніжинського грецького магістрату. Відзначимо, що важливою рисою цієї частини праці є фокусування уваги дослідниць на певних аспектах повсякденного життя ніжинських греків, зокрема на питаннях, пов'язаних з майном, грошима, заповітами померлих тощо.

У шостому розділі А. Гедьо та М. Подгайко проаналізували процес ліквідації грецького органу самоврядування. Авторки наголошують, що після запровадження земської реформи, «Судебных уставов» 1864 р., «Правил об упразднении магистратов и ратуш» 1866 р. та «Городового положения» 1870 г., урядовці певний час ще мали сумніви щодо застосування нового законодавства саме до Ніжинського грецького магістрату. Утім, Чернігівське губернське правління визнало недоречним збереження магістрату або створення іншого органу самоврядування, як на тому наполягали греки. В результаті скасування самоврядування, стало однією з ключових причин занепаду грецької громади Ніжина.

Відзначимо, що надзвичайно важливим, особливо для джерелознавців, є сьомий розділ монографії «Матеріали діловодства Ніжинського грецького магістрату та його архів: інформативні можливості та рівень збереженості». У ньому авторки докладно характеризують діловодні джерела, що зберігаються в кожній архівній установі, систематизують їх за походженням, роблять формулярний аналіз, описують регламентовані форми діловодної документації, а також наводять авторські роздуми стосовно джерельних перспектив дослідження Ніжинського грецького магістрату та історії ніжинських греків загалом. Велике значення має огляд дослідників, які займалися науковим пошуком, аналізом та збереженням архівної спадщини ніжинських греків.

Приємно вражає список використаних джерел та літератури. Перелік джерел нараховує аж 3007 позицій та являє собою, свого роду путівник серед документів з обраної проблематики. Загальна кількість позицій у списку літератури є значно меншою і нараховує 81.

Ретельний аналіз уміщених у праці документів значно розширює наявну джерельну базу історії Ніжинського грецького магістрату та дає можливість простежити основні напрями його діяльності. На нашу думку, дослідники отримали цінне видання для подальших студіювань історії ніжинських греків та грецьких громад в Україні загалом.

Запропоновані дослідницями А. Гедьо і М. Подгайко висновки та узагальнення належним чином аргументовані. Отримані в результаті суцільної евристики та аналітичної роботи результати є науково обґрунтованими й розкривають процес формування та розвитку Ніжинського грецького магістрату, висвітлюють особливості його функціонування, визначають компетенцію установи та основні напрями діяльності.

С.С. Арабаджи

Selected problems of the monograph, which is reviewed is extremely actual and important socially. In terms of declared changes in reforming of local government gains a great importance studying the historical features of self-organization of various ethnic groups lived and living on the territory of Ukraine.

The structure of the monograph is characterized. Structurally, the book is divided into an introduction, seven chapters, conclusions, notes, list of references and literature, documents (the last are very valuable taking into account that some of them were first introduced in the scientific revolution).

It is noted that in the history of the Nezhin Greeks an important place occupied period of the Nezhinsky Greek magistrate as an organ of the Greek self-government, in all relations, eliminated the Greeks from the relationship with local government and satisfied their needs, guarded them in clashes with the local population and represented the interests of the Greeks in St. Petersburg . A. Gedo and M. Podgajko wondered to find out the historical and legal terms, general principles and directions of functioning Nezhinsky Greek magistrate to determine its place in the life of the Greek community.

Careful analysis of the documents placed in the work significantly extends the existing source base of history Nezhinsky Greek magistrates and gives the opportunity to trace the main lines of its activity. In our opinion, the researchers obtained a valuable book for further studies of history Nezhin Greeks and Greek communities in Ukraine as a whole.

Suggested conclusions and generalizations by researcher A. and M. Gedo Podgajko are duly reasoned. The resulting solid heuristics and analysis results are scientifically sound and open process of formation and development Nezhinsky Greek magistrate elucidating the features of its functioning, determine the competence of institutions and the main directions of activities.

Key words: *the Nezhin Greeks, Nezhinsky Greek magistrate, self-government.*

S. Arabadzhy

Рецензія надійшла до редакції 12.05.2014 р.